משנה · אחרונים · בועז · סדר נזיקין

בועז על משנה שבועות

רבי ישראל ליפשיץ

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

בועז על משנה שבועות

רבי ישראל ליפשיץ

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/בועז-על-משנה-שבועות/
הקובץ נוצר ב־17 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק ג 4
פרק ד 10
פרק ה 12
פרק ו 13
פרק ז 19

פרק ג

ונ"ל דלהכי שני תנא מסדרא דקרא, דבקרא [סוף פרשת ויקרא] נקט להרע תחלה, ותנא נקט להרע לבסוף. משום, דקרא נקט להיטיב לבסוף לרבותא, אף דבכה"ג פטור ממלקות אם עבר מדהו"ל לאו שאין בו מעשה. אפ"ה חייב קרבן עולה ויורד. משא"כ במשנה מדרצה למנקט נמי שאכלתי ושלא אכלתי, ובה הוה רבותא איפכא, דלא מבעיא באכלתי, וודאי הוה שבועת בטוי ולא שבועת שוא, דאף שיש עדים שלא אכל, עכ"פ לא ראינו אין ראיה. אלא אפילו בנשבע שלא אכל ויש עדים שאכל. סד"א דהוה כשבועת שוא, קמ"ל דכל שאינו מפורסם לג' בני אדם שאכל, שבועת בטוי הוה *). ועוד יש לדקדק דשינה התנא מסדרא דקרא גם בדבר אחר, דבקרא נזכר תחלה שבועת עדות, ואח"כ טומאת מקדש וקדשיו, ואח"כ בטוי, ואח"כ פקדון. והתנא נקט תחלה טומאת מקדש וקדשיו, ואח"כ בטוי, עדות, פקדון. ונ"ל דקרא נקט תחלה יחד הנך ג' שהן בקרבן עולה ויורד. רק הפסיק בין עדות לבטוי עם טומאה מקדש וקדשיו, אע"ג דעדות ובטוי שניהן שבועות ודמו אהדדי. ה"ט משום דשניהן שבועות ואילו הוה נקט להו סמוכין, אפשר למטעי דונעלם דכתיב בבטוי אעדות נמי קאי והרי באמת בעדות חייב במזיד כבשוגג. להכי אקדים קרא ונקט תחלה שבועת העדות שהוא רע לשמים ולבריות, ולהכי הוה דינו לחוד, שחייב מזיד כשוגג. והדר נקט טומאת מקדש וקדשיו וסמיך ליה בטוי, דג"כ שוו אהדדי, שאינן רק רע לשמים, וחייב עליהן רק בשוגג [כש"ס כ"ה ב']. וסמך כל הנך ג' יחד, מדחייב על כולן עולה ויורד. אבל פקדון שדינו מיוחד שחייב אשם, יחדה לו תורה פרשה אחרת. משא"כ תנא דידן, תחלה נקט טומאת מקדש וקדשיו, מדזוטר מלייהו פסק ושדי להו [כש"ס ד"ג א']. והדר נקט סמוך לה בטוי דדמי לטומאת מקדש וקדשיו דתרווייהו חייבים קרבן רק בשוגג, ותרווייהו חטא שבין אדם למקום. והדר סמיך לה עדות לבטוי, דשתיהן שבועות נינהו, ושתיהן בקרבן עולה ויורד. ובסוף נקט פקדון שדינו מחולק מכל הנך דלעיל לענין אשם, כמ"ש לעיל. ואפ"ה סמוך לה לעדות, מדדמי ליה, דבשניהן חייב מזיד כשוגג. דבשניהן לא נאמר ונעלם, ודמו נמי תרווייהו אהדדי דשתיהן חטא לשמים ולבריות:

ואילה"ק הרי בנזיר נמי מביא קרבן על דבורו בסוף נזירתו אף שלא חטא בדיבורו, דהרי לא קיי"ל דנזיר חוטא הוה מדהו"ל שיטה דקאמרי הכי [כנדרים ד"י ע"א], ואין הלכה כשיטה. י"ל עכ"פ אינו מביאו על שעבר על דיבורו, רק להתירו במה שאסר ע"ע. ואף שבנזיר שנטמא מביא קרבן על שעבר על דיבורו. התם מביא קרבן על שעשה מעשה, משא"כ בשבועה אפילו בשלא עשה מעשה, דהיינו כשנשבע שאוכל ולא אכל נמי

חייב קרבן. ואף דבמעל בהקדש, אף שלא עשה מעשה מביא קרבן על דבורו, דהרי המשאיל קרדום הקדש לחבירו, וא"ל שיקחנה בשאלה, הוא מעל וחבירו מותר לבקע בו לכתחילה [כב"מ דצ"ט א'], ומשכח"ל בלי שום מעשה אפילו של שואל, כגון דקיימא קרדום בחצירו דשואל, דמיד שאמר לו שתהיה שאולה לו קנאה [כב"מ צ"ד ב'], ועל אמירתו שיקחנו דהו"ל מדבר וחוטא לא היה חייב קרבן לולא דיבור שהקדישו. נמצא שעל דיבור שהקדישו שאין בו חטא, ואין מעשה חטא אחריו, ואפ"ה חייב קרבן מעילה. [כך נ"ל פי' קושית הש"ס, ומתורץ תמיהת תוס' שהקשו דאמאי לא משני דמעילה צריך מעשה. ולפי דברינו מיושב שפיר. מיהו גם בל"ז ק' לתוס' דאם אאמירה שהקדיש קאי קושית הש"ס, א"כ הרי גם אמירתו א"צ, דהרי משכח"ל בהקדישו אחר]. וי"ל מעילה שאני דאסרו אכ"ע. משא"כ שיאסור בדיבורו רק על עצמו, ויביא קרבן כשיעבור בלי מעשה, לא משכח"ל רק בבטוי. אמנם ק"ל, הרי וודאי כמו דפליגי בשלא אוכל פליגי נמי בשאוכל דאי כשאוכל כ"ע מודו דצריך כזית, א"כ ל"ל לרבנן לאקשויי לר"ע היכן מצינו בעלמא וכו', הו"ל לאקשויי מנה ובה, מ"ש שלא אוכל משאוכל. ואי משום דבאוכל כ"ע מודו דסגי בכ"ש, א"כ ה"ל לר"ע להשיבם מנה ובה, היכן מצינו בשום עשה שבתורה שנפטר בכ"ש כי הכא. אע"כ דגם בשאוכל פליגי אי סגי באכל כ"ש. וכן משמע בגמ' [דכ"ב א'] דקאמר מחלוקת בשלא אוכל, אבל בשלא אטעם, כ"ע ס"ל דסגי בכ"ש. ומדלא אשכח שם מידי דמודו בה רק בשלא אטעם, ש"מ דבכל גוונא פליגי. דאע"ג דבנשבע שיאכל ואכל עפר מודו רבנן דנפטר, דהא אחשביה [כשבועות דכ"ד א']. שאני התם, דמדעפר אינה בת אכילה כלל, ואפ"ה אכלו, וודאי כוונתו לאחשביה לקיים שבועתו. אבל בנשבע שיאכל ואכל חצי שיעור, לא יצא לרבנן. אם כן ק"ל למה באמת נקטה משנה פלוגתייהו בשלא אוכל, ולא נקט פלוגתייהו בגוויה דרישא דפתח בה, דהיינו בשבועה שאוכל, ור"ע לקולא דפוטר א"ע בכ"ש, ורבנן לחומרא. ואת"ל דהאי חייב דקאמר ר"ע, ר"ל בהיה מזיד חייב אפילו מלקות. וא"כ משו"ה מדרצה לאשמעינן דלר"ע אפילו מלקות חייב באכל כ"ש. לפיכך לא מצי למנקט בנשבע שיאכל ואכל כ"ש. דלר"ע פטור ולרבנן חייב. דהרי בכה"ג אפילו לא אכל כלל, פטור לכ"ע ממלקות. אי משום התראת ספק, או משום לאו שאין בו מעשה [כריש מכילתן ד"ג ב']. ואפילו לר"ע דס"ל [כריתות ד"ג א'], דכל לאו א"צ מעשה, עכ"פ ס"ל דמעשה זוטא בעינן [כסנהדרין דס"ה א']. עכ"פ ק"ל דהו"ל למנקט פלוגתייהו בשאכלתי ולא אכלתי, דסמיך הך גוונא ברישא לפלוגתא דר"ע ורבנן. ואי נימא דבלשעבר כ"ע מודו דשמה אכילה, א"כ היכא קאמרו רבנן היכא מצינו כ"ש חייב, הרי מצינו שפיר לשעבר. ואי בלשעבר כ"ע מודו

דלא שמה אכילה, א"כ מה מהדר להו ר"ע היכן מצינו מדבר ומביא קרבן, הרי עכ"פ מצינו בלשעבר שג"כ מדבר ומביא קרבן ואפ"ה שיעורו בכזית. ולכאורה היה נ"ל דבלשעבר נמי פליגי רק נקט מלתא דכתב בקרא להדיא. או נ"ל דמהא מוכח כרמב"ם [בפ"ד משבועות] דאף דלרבנן בנשבע שלא אוכל ואכל כ"ש פטור, עכ"פ איסורא איכא, ככל חצי שיעור מדחזי לאצטרופי [כרמ"ל שם]. להכי נקט תנא כה"ג ולא בשעבר, לאשמעינן דרק בחייב פליגי, ואיסורא מיהא איכא לכ"ע. אבל אי"ל הרי לשעבר על כרחך כ"ע מודו דל"ש אכילה. מטעם דהיכן מצינו אוכל כ"ש חייב, דאהא ליכא להשיב, דהיכן מצינו מדבר ומביא קרבן וכו', דיש להשיב כקו' הש"ס לקמן הרי מגדף, דליכא להשיב גם על זה כתירוץ הש"ס, התם מדבר וחוטא, ליתא דהרי לשעבר נמי מדבר וחוטא הוא. הא בורכא, דשאני מגדף דהדיבור בעצמו חטא, משא"כ הנשבע לשקר בשעבר אין הדיבור בעצמו חטא, לולא שאכל מקודם:

הכי אמרינן בש"ס. וק"ל כיון דבמשנה קאמר לאיש פלוני, א"כ למה הו"ל מושבע ועומד מהר סיני, וכי מחוייב ליתן צדקה דוקא לעני זה. ומ"ש מכהנים ולויים אלו נהנים לי, יתן מעשרותיו לאחרים [נדרים דפ"ג ב']. ונ"ל דהכי מקשי הש"ס, דמדקאמר שבועה שלא אתן צדקה לפלוני, על כרחך מיירי במחוייב ליתן לו, וכגון שיש ביכולתו ליתן לו, ואין עני אחר לפניו רק זה המבקש ממנו שיתן לו, או שיודע שנצרך לו. דאי בשאין ביכולתו, או שיש עני אחר לפניו, א"כ אין זה צדקה כיון שאינו מחוייב ליתן כך, והרי הוא נשבע רק על הצדקה. אלא ע"כ שבאמת מחוייב ליתן לו. ואהא מקשי הרי מושבע ועומד הוא. מיהו הא דמשני בש"ס דמיירי במתנה לעשיר, לאו דוקא, דה"ה מתנה לעני, ור"ל בנתן כבר כראוי [כי"ד רמ"ט]:

הכי אמרינן בש"ס. והקשו תוס' שם [דכ"ה ע"א ד"ה איני]. לס"ד דשלא יישן ר"ל לעולם, הו"ל להקשות כך בריש פירקין בדקאמר שבועה שלא אוכל. ותרצו דבאכילה ליכא למטעי דלעולם קאמר עכ"ל. ותמוה דמ"ש משינה. ואי"ל דכוונתם, דבשלא אוכל וודאי לא נתכוון לעולם, מדאיכא לפעמים אכילה דמצוה, והו"ל נשבע לבטל המצוה. ליתא, דהרי בנשבע שלא אוכל מצה, ואכל מצה בלילי פסח חייב, ולא אמרינן דאין כוונתו על מצת מצוה [כירושלמי שהביא תוס' במכילתן דכ"ד א' ד"ה אלא]. ודוחק לחלק דהתם מדפירש מצה מסתמא נתכוון לאותה של מצוה. אמנם נ"ל ע"פ מ"ש הר"ן הכא, דבנשבע שלא יאכל חודש ימים, דלא הו"ל שבועת שוא, דלא דמי לשינה שאין הוא עצמו בידו. משא"כ באכילה. בדידיה תלי, כשירצה לא יאכל, וכשיסכן באמת יהיה מותר לאכל קצת לקיום חייו. עכ"ל. ולפ"ז אפשר לומר דהכי כוונת תוס', דהרי לפ"ז בנשבע בפירוש

שלא יאכל אף שיסתכן, אין השבועה חלה, מדהו"ל נשבע לבטל המצוה [כרא"ש פרק נערה שנתפתתה סי' ג'. וב"ק פ"ח מ"ו וכתובות פ"ז מ"י]. ולא דמי לנשבע שלא יאכל מצה דחל בכולל כלעיל. דהכא שאני, דאפילו חל נדחה מחשש פקוח נפש, משא"כ במצה דמצוה. א"כ כ"ש באמר סתם שלא אוכל, אמרינן דמדלא חל אלעולם מחשש נשבע לבטל מצוה והרי גם כשישבע כן יחוייב לעבור לבסוף. בכה"ג וודאי לא נתכוון כלל אלעולם, רק כל זמן שאפשר להתקיים. אמנם עוד תרצו תוס', דהתם אפשר שפיר שאמר שלא אוכל לעולם, בנשבע על ככר שלפניו. ותמהני דאי התם בכה"ג מיירי, הדרא קו' הש"ס התם [דכ"ג ב'] לדוכתא, דא"כ פת פת ל"ל. דהרי כמו דמוקי רב פפא התם במשקין בסיפא. דבמונחים לפניו ולא קאמר אלו ש"מ לחלק. כ"כ באוכלין נמי, וודאי במונחין לפניו כוונתו לחלק, ופת פת ל"ל. ונ"ל דבל"ז ק' אפילו לא נימא כרבעתו"ס. ק' למה לא מוקי הש"ס התם אוכלין דרישא נמי במונחין לפניו. אע"כ דוקא במשקין דלא מצי למימר פת פת, להכי במונחים לפניו אמרינן דמדלא קאמר אלו, ש"מ לחלק. משא"כ במאכל אפילו מונח לפניו, אף דיש הוכחה מדלא קאמר אלו ש"מ לחלק, עכ"פ איכא הוכחה נמי איפכא. מדלא קאמר פת פת, ש"מ למפטר נפשיה מאחרינא קאתי. להכי איצטריך למוקמא בדקאמר באמת פת פת. ומתורץ ג"כ קושיתינו לתוס'. אולם מה שרצה רבינו ת"ח לתרץ קו' התוס', דשבועה שלא אוכל, אפילו כוונתו לעולם, לא הוה שוא, מדאפשר לאדם להתקיים בשתייה, דאף דשתייה בכלל אכילה [כלעיל סימן ז'], זהו דוקא בקבע זמן לאכילה, אבל בדקאמר סתמא, אמרינן מדא"א להתקיים, וודאי כוונתו באכילה לבד. ותמהני מה יענה רבינו בשבועה שלא אוכל ושלא אשתה במשנה א', דחייב ב', ואמאי הרי מדקאמר סתם לעולם תאמר, והו"ל שבועה שוא. וצ"ע:

ותמוה דהאי שהיה בדין דקאמר מיותר לגמרי. ונ"ל דנקט הכי, דלא תקשה מאי קמ"ל בנשבע לקיים ולא קיים. דבשלמא לבטל ולא ביטל קמ"ל דדוקא לעניין קרבן פטור, אבל עכ"פ חייב מלקות משום שוא, אבל בקיים ולא קיים, הרי וודאי פטור ממלקות וכ"ש מקרבן, ולמה ליה למתנייה. אהא קאמר שהיה בדין שיתחייב קרבן מכת ק"ו. או נ"ל דנקט הכי, דלא תימא דהאי לקיים מיירי רק בנשבע לקיים לא תעשה, ולא חייל. משום דאין איסור חל על איסור. והרי באמת הא ליתא, דהרי בהא גם ר' יהודה מודה דפטור [כתוס' ד"ה לקיים]. להכי קאמר שהיה בדין וכו', דמדיליף חיובא מק"ו. תו ליכא למימר דקאי אנשבע על לא תעשה, דהרי אין איסור חל על איסור מקרא נפקא לן [חולין ק"ג א' וקי"ג ב']. א"כ וכי אהני ק"ו לבטולי קרא. אע"כ דמיירי ת"ק נמי אפילו בנשבע לקיים עשה דפטור. ושפיר שייך ק"ו:

כך הוא גירסת הרי"ף ותוס'. ובש"ס בבלי וירושלמי ובמשניות גרסינן שלא אוכל וב' פעמים שלא אוכלנה. וקאמר בגמ' דנקט הכי, לאשמעינן דאפילו בכה"ג, חיובא הוא דליכא, הא שבועה איכא, שאם התיר חכם ראשונה, מצאה שבועה ב' מקום לחול וחייב עלה. וכתבו תוס' דנראה דל"ג ב' פעמים שלא אוכלנה, ואפ"ה שמעינן להך דוקיא דגמ', דמדלא קאמר תנא "חייב אחת" רק "אינו חייב אלא אחת" ש"מ דשבועה ב' ג"כ איתא, רק שאינו חייב עלה. ונ"ל דלש"ס דגרס ב"פ שלא אוכלנה, לרבותא תני לה, דלא מבעיי שלא אוכל ושלא אוכלנה, דשבועה ב' לא דמי כלל לשבועה א' ולא נכלל בה, רק סתר אותה, דהרי שלא אוכלנה, משמע אבל קצת ממנו אוכל, אלא שלא היתה יכולה לחול, להכי וודאי אמרינן בנשאל על הראשונה חלה ב'. אלא אפילו בשלא אוכלנה ושלא אוכלנה דשבועה ב' נכללת בקמא, אפ"ה שבועה איכא, ואי משכח רווחה חיילא. ואי"ל אי הך רבותא אתא תנא לאשמועינן, לא הוה צריך למנקט ב"פ שלא אוכלנה, רק ננקט ב' שבועות קמייתא בהן. רק מדבכה"ג הוה דינא איפכא, דבאמר תחלה שאוכלנה לככר זו, והדר שאוכל חייב רק אחת. ובאמר תחלה שאוכל ככר זו, והדר שאוכלנה, באמת חייב שתים. [ועי תוס' דכ"ט ב']. לפיכך ננקט במתניתין דבשאוכלנה והדר שאוכל, חייב רק אחת, ובכה"ג אשמעינן נמי הך רבותא דלעיל שפיר, דאע"ג דבכה"ג וודאי נכללת שבועה ב' בא', ואפ"ה חיובא ליכא שבועה איכא, ולא צריך למתני תו שלא אוכלנה פעם ב'. ודוחק לומר דחיובא דמלקות אתא לאשמעינן, ובהן ליכא מלקות, מדהו"ל לאו שאין בו מעשה, רק קרבן איכא. ליתא, דפשיטא דכמו דהדר חל בהן משתמע נמי דחל נמי בלאו וחייב מלקות. נ"ל דלהכי נקט מתני' בלאו, לאשמעינן רבותא לעניין פטורא. דלא נימא, דכשאמר שלא אוכל והדר שלא אוכלנה, כשאכל כזית קמא כבר עבר אשבועה ראשונה, וכשאכל אח"כ כולה עבר אשבועה ב'. ולחייב תרתי, קמ"ל. אבל אי הוה נקט שאוכלנה ושאוכל, וודאי פשיטא דכשלא אכלה חיילי ב' חיובי השבועות כאחד. ופשיטא דחייב רק א'. ורק בנשבע שיאכלנה, ואח"כ נשבע שיאכל ככר זו היום. אז חלו ב' השבועות זא"ז, ולא רצה להאריך. עוד י"ל דלהכי לא נקט ב' פעמים בהן, דהרי פשוט דבגוונא דנקטה מתניתין אינו חייב אשנייה משום שוא, דכיון דשנייה מתלי תלי, א"כ אין כאן שוא. א"כ אי הוה תני ב"פ בהן, שאינו חייב אלא אחת, היינו קרבן א', דהרי בנשבע בהן פטור ממלקות, כריש מכילתן [ד' ג' ב'], והוה סד"א דשנייה עכ"פ שוא הוה, ואף דמדיוקא שמעינן שפיר דפטור מקרבן, עכ"פ סד"א דחייב עלה מלקות כבכל שוא. להכי נקט שלא אוכלנה ב"פ. דא"כ חייב דקאמר מתניתין גם אמלקות קאי, ושמעינן שפיר מדיוקא, דאשנייה פטור לגמרי, דאין כאן שוא כלל וכדאמרן. ולפי דברינו הנ"ל בכוונת

גירסא דש"ס מתורץ נמי הא דלא נקט הך כפילא ברישא. דהיינו שנשבע שלא אוכל שלא אוכל, כדנקט כה"ג [בנדרים די"ח] והדר לנקט שלא אוכלנה. וכבר הרגישו כן רבותינו. אמנם לפמ"ש לעיל יתישב, דאי הוה נקט הכי, סד"א דוקא בכה"ג בנשאל אשבועה א' חלה ב', משום דבתר הב' פעמים שלא אוכל הדר אמר שלא אוכלנה, ש"מ דהתכוון בשבועה שנייה שלא אוכל, דאכזית ב' משתבע. תדע מדנשבע אח"כ שלא אוכלנה על כל הככר, ור"ל הנשאר אחר ב' הזיתים. אבל באמר ושלא אוכל שלא אוכלנה, שלא אוכלנה, דוודאי נכללת שבועה ג' בב', סד"א דלא חלה כלל. קמ"ל. אבל בסוגיא דנדרים דלא נקט בתר הב"פ שלא אוכל ג"כ בשבועה שלא אוכלנה, מצינן שפיר למידק גם מהב"פ שלא אוכל דחיובא הוא דליכא הא איסורא איכא. ועי' בר"ן בגמ':

והקשו תוס' דהרי שניהן בטוי, דשאוכל משמע כזית, ושלא אוכלנה משמע כולה, וכלעיל. ונ"ל ע"פ מ"ש הר"ן [דרצ"ז ב'] דבאמר שבועה שלא אוכל ככר זה, נשבע על כל כזית וכזית שבה. ומה"ט נ"ל נמי דמשו"ה לא אמר לעיל [משנה ז'], שבועה שלא אוכל "מככר זה", דאז לא היה חייב רק אכזית קמא, שנשאר אחר אכילתו קצת מהככר, נמצא דבשאמר אח"כ שלא יאכלנה שבועה אחרת הוה וחיילא שבועה שנייה בכולל. דלא דמי לתשע ועשר [בש"ס כ"ח ב]. דהתם מדלא קאמר אלו, על כל תשע ותשע הוא נשבע, ואין כאן כולל [ועי' תוס' שם ד"ה שבועה]. להכי נקט באמר ככר זה, שאז התחייב כבר על כל זית שבה, ואין כאן כולל, וכמש"ל. וא"כ, הכא עכ"פ שפיר הוה מצי למימר מככר זה, דהרי לא אמר בתר הכי רק בהיפוך משבועה א'. ומדלא קאמר הכי ש"מ דגם בשבועתו הראשונה התכוון שיאכל כל הככר והו"ל שבועה שלא אוכלנה שאמר אח"כ, שפיר שבועת שוא. מיהו גם לפ"ז י"ל דהכא מיירי באין בככר רק כזית. עוד י"ל דשאוכל לבד משמע כזית. אבל הכא דאמר ב' השבועות סמוכות ומשתמע בהפוך, אי רק על כזית נתכוון בשבועה קמייתא הו"ל לפרש יותר:

ותמהני דטפי הו"ל לתנא למנקט תרווייהו בלהבא, דהו"ל שלא אוכל בטוי, ושלא אניח תפילין שוא. בשלמא לשמואל [ש"ס כ"ה א]. דכל דליתא בלהבא הו"ל שוא ולא בטוי, א"כ שלא הנחתי תפילין נמי מדליתא להבא הו"ל שוא, אבל הרי קיי"ל כרב התם [כי"ד רל"ז ס"א]: ונ"ל מכאן ראיה לרמב"ן [י"ד ססר"ו] דנדר בלשון שבועה מהני. א"כ אי הוה נקט להבא. היה צריך תנא לחלק דכשהמאכל והתפילין של המשביע, אפי' לא ענה אמן, לקי [כר"ן נדרים דט"ו א'] דאע"ג דשבועה לא הוה עד שיוציא מפיו, נדר בלשון שבועה מיהו הוה, והרי יכול לאסור שלו על חבירו. ומהא נ"ל ראיה נמי לרמב"ם [פ"ה ד'] שפירש רט"ז דבריו כענייננו [כי"ד קל"ז סק"ז]. אמנם ק"ל למה לא נקט תנא כפשוטה,

משביעך אני שאכלת ושהנחת תפילין וענה אמן חייב. ואת"ל רבותא קמ"ל, אפי' אמר המעשה קודם השבועה, דלא סלקא אדעתי' אז שישביעהו, אפ"ה בהשביעוהו אח"כ חייב. או דקמ"ל דאפי' הזכיר המעשה קודם השבועה דוקא בענה אמן חייב ולא בהשיב לא אכלתי. עכ"פ למה נקט תרי גוונא בבטוי. דגם במצוה כל לשעבר בטוי הוה [כרמב"ם פ"ה משבועות], טפי הו"ל למנקט חד בשוא, שראיתי גמל פורח באויר, או שלא ישנתי ג' ימים. וצ"ע:

פרק ד

והקשה הרמב"ן מה קמ"ל הכא, קרוב כבר תנינן בריש פרקן. וכמו כן עד מפי עד כבר תנינן בסנהדרין [פ"ג מ"ו]. ותי' דאצטריך הכא לאשמעינן אפי' האמינוהו הבעלי דבר. אולם לפמ"ש לעיל [סי' א'] גם הא כבר שמעינן ממשנה א'. לפיכך נ"ל דקמ"ל הך דסימן מ"ז. או נ"ל דקמ"ל דאפילו מבטוי פטורים, לא מבעיי' ברישא שהשביען הוא, הרי מושבע מאחרים פטור בבטוי רק בענה אמן [וכלעיל פ"ג סי' נג]. אלא אפילו בסיפא שנשבעו הן בעצמן, עכ"פ מדקאמרו שאין אנו יודעין לך עדות, והרי אמרו אמת, דמדאין יכולין להעיד לו עדות, נמצא שאין יודעין לו עדות. רק יודעין הדבר:

ותמהני א"כ למה צריך לומר בכפל משביע אני עליכם בשבועה בה', והרי סגי בשיאמר משביע אני עליכם בה' והרי אפי' לא אמר רק, בה' שתעידוני, סגי והו"ל שבועה, כמרי דכולה לא טעימנא [נדרים דכ"ב ב']. ולא לבד לרמב"ם דס"ל [בפ"ב] דאפילו שבועת בטוי צריך שם. לחיוב מלקות וקרבן, ודאי קשיא, אלא גם לדידן [י"ד רל"ז] דגם מלת שבועה בלי שם הוה שבועת בטוי. א"כ אין ראיה ממרי דכולה וכו', ק' דעכ"פ למה צריך לומר משביע אני עליכם בשבועה, דהוה כפילות לשון. וכך אמרי' בירושלמי במשביע אני עליכם חייב אפי' לא הזכיר מלת שבועה. וצ"ל דנקט מלת בשבועה גבי משביע אני, איידי אוסרכם וכובלכם אני. מיהו לרמב"ם קשה וצ"ע. אמנם ברש"י בגמרא משמע דהא דקאמר אביי. משביע אני כו' בשבועה. לא דקאמר מלת בשבועה אלא ר"ל בשם, וא"כ קמ"ל רישא אע"ג דקאמר משביע צ"ל שם וקמ"ל סיפא אע"ג דלא הזכיר שבועה:

והקשו תוס' הרי ההוגה השם באותיותיו אין לו חלע"הב, ור"ל לפע"ד א"כ כל מילי דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני. ונדחקו אחמ"כ לומר כיון שאינו מתכוין לשם מותר. ר"ל כיון דעיקר כוונתו כדי להשביע בו. הו"ל כדבר שאינו מתכוין. ולפעד"נ לפמ"ש תוס' [ע"ז די"ח א'] וכ"כ רש"י התם, דהוגה היינו שמשתמש בשם מ"ב, א"כ לק"מ. וכן מסתבר לפע"ד, דאל"כ קשה הא דאמרי' [פסחים ד"נ ע"א] דרבא סבר למדרש

השם ככתבו בפרקיה עד דדרש ליה האי סבא דלעלם כתיב, קשה וכי רבא נעלמה ממנו המשנה דכל ישראל וכו' דהוגה השם אין לו חלע"הב [ועי' פירושנו בסנהדרין פ"י סי' י], ודוחק לומר דרבא טעי וסבר דהוגה היינו שמשתמש בשם מ"ב. עד דאתא האי סבא ותני ליה לעלם כתיב. דמוכח דהוגה היינו שקוראו כנקודתו. ותו קשה רחב"ת [שם בע"ז] דאמרי' דלהתלמד עביד, מאי להתלמד שייך בשיקראנו כנקודתו. הא אפי' תנוקות של בית רבן יודעין. אע"כ הוגה השם. היינו שמשתמש בשם מ"ב. ומלבד זה נוכל לתרץ קושיתם. דאפשר לומר דמתני' מיירי במשביעו בשם יה, או באותיות יו"ד הי ויו הי דוודאי לא גרע מכנוי. וכן משמע מדפטרי רבנן במקלל בכולן.

ותמהני שלא הזכיר תנא אל, אלוה, אלהים, ואת"ל דבכה"ג מצו סהדי למפטר נפשייהו דסברי דע"ז קאמר [כש"ס דכ"ט א']. ליתא. דא"כ בהוי"ה נמי מצינו שנקרא בו ע"ז [וכתוס' שם]. ואת"ל בהויה רק מיעוטא דמיעוטא הוא שנקרא בו ע"ז, והרי אפי' ר"מ דחייש למיעוטא. למיעוטא דמיעוטא לא חייש [כע"ז דל"ד ב'], ולהכי לא מצי סהדי למפטר בהא. עכ"פ קשה דא"כ הו"ל למשרע"ה להשביע לישראל בשם הויה [עי' ש"ס דכ"ט א']. ותו קשה א"כ למה בסיפא במתניתין באמר יכך אלדים חייב, אמאי הרי מצו פטר נפשייהו דסברי בע"ז קאמר. אע"כ דבין בשם הויה או בשם אלדים לא מצו פטרי נפשיה בטענת דבע"ז קאמר, מדאסור להשביע בשם ע"ז, רק בש"ס קאמר התם דמשרע"ה חשש שיורו היתר לעצמן אף שבאמת לא יועיל. א"כ הדרי קושיתן לדוכתא, דלמה לא הזכירה המשנה אינך שמות שאינן נמחקים. וצ"ל דרק לדוגמא נקטה משנה הנך ד' שמות, וכדנקט ד' כנויין חנון ורחום וכו' לדוגמא:

ואף דר"מ ס"ל דצריך תנאי כפול בכל מילי [כקידושין פ"ג מ"ד], ה"מ בממונא, אבל באיסור א"צ. ואף דבנדרים אסורא הוא, ואפ"ה מצריך ר"מ תנאי כפול [כנדרים פ"א מ"ג]. תירץ הר"ן דנדרים מדאסר חפצא עליו, הו"ל כאיסור דאית ביה ממונא. ומה"ט בקידושין וגט צריך ת"כ, עכ"ל. ותמהני דגט שכל עיקר עניינו איסורא, וכ"כ נדרים כל עיקר עניינו שאוסר א"ע בדבר, יחשבו ממונא, ושבועת העדות שכל עיקר עניינו ממון יחשב איסורא בלא ממונא. ולולא מסתאפינא היה נ"ל דכיון דכל דיני תנאי מתנאי ב"ג וב"ר ילפינן [כקידושין דס"א א'] וכלעיל. א"כ הא דבעינן ת"כ ושאר דיני תנאי, דוקא במחייב עצמו בשום דבר לעשות או לבלי לעשות, די"ל כל דלא כפלי' לתנאי' לא בדוקא התנה, ולהכי התנאי בטל והמעשה קיים, וה"ט דנדר, גט, וקידושין. משא"כ בשבועת העדות שאין המשביע מתחייב א"ע בשום דבר, רק שמתכוון להשביעם שיעידוהו, וכי ס"ד שכוונתו שאף כשלא יעידוהו יתברכו, האי דישנא להאי פרדשנא, גם קוב לא יקבנו

גם ברך לא יברכנו, והרי כל עיקר כוונתו להשביען, והרי שמעינן לי' לר"מ דס"ל אין אדם מוציא דבריו לבטלה [כערכין ד"ה א']. ומה"ט לא בעי הכא נמי הן קודם ללאו, כדחזינן במשנה:

פרק ה

ותמהני לפמ"ש הר"ב לעיל פ"ד מ"ו, ורמב"ם (פ"ט משבועות ה"ה) דבשבועות עדות מה"ט חייב באנסת בתי משום בושת ופגם שהן ממונא, וכן קיי"ל באמת דמשביע עדי קנס פטור (כרמב"ם שם), א"כ אדפליג ר"ש הכא בפקדון, מכ"ש דהו"ל לאפלוגי לעיל (בפ"ד מ"ו) בשבועת העדות. דהתם וודאי טפי מסתבר שתובע שיעידוהו על הקנס, מחששתו שמא יקדים הנתבע ויודה. ואת"ל התם גם ר"ש מודה. עכ"פ ק' מאי מסתפק הש"ס לעיל (דל"ג ע"א) אי משביע עדי קנס חייבים או פטורים, נידק מדלא מייתי תנא התם פלוגתא דר"ש ורבנן באנסת, ש"מ טפי דהתם אפילו ר"ש מודה דחייב דאפילו קנס קתבע משביע עדי קנס נמי חייב (ועי' תוס' שם ד"ה או). ודוחק לומר דבאמת דלמא גם בעדות פליג ר"ש רק רבותא קמ"ל דאפילו בפקדון דלא מסתבר שיתבענו קודם שבאו עדים, אפ"ה פליג ר"ש. או י"ל משום דבל"ז ק' למה לא נקט תנא פלוגתא דר"מ ורבנן בחטה ושעורה נמי לעיל (פ"ד מ"ה). אע"כ דכל הפלוגתות דבשני הפרקים נטר להו התנא עד לבסוף. עכ"פ ק' היכא ס"ד דר"ש לומר שעיקר תביעתו הקנס אטו בשופטני עסקינן, הרי כשיתבענו קנס, בין שיודה או לא יודה, יהיה פטור מלשלם. דהרי אפילו ראה עדים ממשמשין ובאין והודה, קיי"ל מודה בקנס ואח"כ באו עדים, אפילו בכה"ג פטור, בהתחייב עצמו בכלום (כב"ק דע"ד ב' ורמב"ם פ"ג מגניבה) והכא נמי כשיודה שאנס בתו התחייב א"ע בבושת ופגם שהן ממונא, והיכא ס"ד שיתבענו הקנס. אמנם נ"ל מדקיי"ל דשבועת פקדון שייכא אפילו שלא בב"ד (כלעיל משנה א'), משא"כ שבועת העדות אינה רק בב"ד (כלעיל פ"ד מ"א). והרי מאי דקיי"ל מודה בקנס שיש בו ממון ואח"כ באו עדים פטור, היינו רק בהודה בב"ד. דב' לטיבותא בעינן, שיתחייב ממון בהודאתו. ושיהיה הודאתו בב"ד. אבל בהודה קנס שאין בו ממון אפילו הודה בב"ד, או שהתחייב בהודאתו ממון, רק שהודה שלא בב"ד, בתרווייהו אם באו עדים אח"כ חייב לשלם. (כרמב"ם שם). א"כ קושיות הנ"ל מתורצים על נכון, דבשבועת הפקדון הכא, ע"כ מיירי שתבעו חוץ לב"ד שישלם לו, והיה להתובע עדים, דסבר אם יודה ויתן לי מוטב, ואם ירצה לפטור א"ע ע"י כפירתו או ע"י הודאתו, אביא עליו עדים בב"ד, דהרי מודה שלא בב"ד בקנס, ואח"כ באו עדים, חייב לשלם (כרמב"ם שם), בכה"ג פטר ליה

ר"ש בהשביעו וכפר חוץ לב"ד, מדעכ"פ היה יכול לפטור א"ע כשיודה בב"ד לפיכך אינו ממון עדיין, משא"כ לעיל בפ"ד בעדים, דע"כ רק בהשביעם בב"ד מיירי וכדאמרן, ועל כרחך הנתבע עומד שם דאל"כ אין מקבלין עדות שלא בפני בע"ד ופטורים מקרבן, שהרי לא הועיל עדותן (כח"מ כ"ח ט"ו), וכיון שעל כרחך הבע"ד שם, מסתבר שירא התובע להזכיר דבר מהקנס, דלמא עי"ז יקדים הנתבע ויודה קודם שיעידו העדים, להכי בעדות גם ר"ש מודה דוודאי דעתיה אבושת ופגם. אמנם אין לדקדק למה לא נקט הכא חובל בשבת ויו"כ ואינך דתני גבי שבועת עדות. י"ל דלא צריך דמשבועת עדות שמעינן להו נמי גבי פקדון, ורק לדוגמא נקט אונס ומפתה לאשמעינן פלוגתא דר"ש ורבנן:

פרק ו

ושיעור ב' מעין, הוא כסף נקי במשקל ל"ב שעורות בינוניות. ופרוטה הוא כסף נקי במשקל חצי שעורה [מיהו פרוטי דכספא לא היה להם [ככתובות דק"י ע"ב]. ולמעדני מלך [ברכות פ"ג אות פ] ל"ב שעורות הן שלישית קווינט. וכן כתב ג"כ בדברי חמודות [בכורות פ"ח אות יט]. נמצא צ"ו שעורות שהם דינר הן קווינט שלם. ולרט"ז [בי"ד ש"ה ס"א], צ"א שעורות ומחצה הן קווינט שלם. ואני שקלתי, והיה ק"ו גרעיני שעורים בינונים א' קווינט בערלינער. ושיעור שוויין לפי מטבע שלנו. הסמ"ע [ח"מ פ"ח ס"ק ב'] כתב שסלע הוא ב' [זילבערגראשען פרייסיש]. ודינר, הוא חצי [זילבער גראשען], שהוא ג' [פאלנישע גראשען]. ונמצא ב' מעין שהן שליש דינר, הן ב' [פפעניג פרייסיש]. או א' [פאלנישען גראשען]. ולפי שדינר הוא קצ"ב פרוטות [כקידושין די"ב א']. א"כ ב' מעין שהן שליש דינר הן ס"ד פרוטות. א"כ פרוטה הוא 1/64 [מפאלנישען גראשען] או 1/82 [מפרייסישען פפעניג]. ותמה הסמ"ע איך דבר קל כזה יחשב ממון להשביע עליו ולקדש בו אשה. ותירץ שבזמן חכמי הש"ס היה הכסף ביוקר והפירות בזול, וכ' עוד דלפ"ז השתא לא סגי בהכי לשבועה ולקידושין, והניח בצ"ע. הנה מ"ש סמ"ע שבזמן הש"ס היה הכסף ביוקר והפירות בזול, כך כתבו ג"כ התוס' [מנחות ק"ז ע"ב ד"ה כבש], וכן אמרינן [ב"מ דנ"ה א'] פרה זו בה' סלעים טלית זה בה' סלעים, והרי ה' סלעים הן לפי חשבון זה י' [זילבער גראשען]. או ב' זהובים [פאלנישן]. ואין לך זול גדול יותר מזה. וכן הסברא נותנת לע"ד. דהרי בכל יום ויום מתרבה הכסף בעולם ע"י שיתנו לכסף מוצא [בבערג ווערק] שחופרים אותו מתחת מעמקי ארץ, ומדמתרבה הכסף, לכן לא יהיה נחשב כל כך כהמאכלים בזמן הקודם, ויתיקרו. דאף שגם גדולי הארץ נתרבו יותר מאשר לפנים, עכ"פ גם האוכלים נתרבו עכשיו יותר מעובדי האדמה. ופוק חזי כמה בטלני

איכא בשוקא. וזה סיבת היוקר עכשיו, דבכל מקום שהכסף יותר מצוי מהמאכלים, אז המאכלים ביוקר, כישיבת כרכים שקשה מה"ט לפע"ד [כתובות ק"י ע"ב]. ובמקום שהמאכלים רבים מהמעות. אז הכל שם בזול, כבכל עיר קטנה וענייה, והמאכלים רבים והאוכלים מועטים. ובהא מתורץ אצלי קו' התוס' [שבועות דמ"ד ב' ד"ה התקבלת], שתמהו רבותינו איך השתנה כל כך שיווי הכסף, שבזמן הש"ס נתנו בעד [קווינט] זהב. כ"ה [קווינט] כסף, ובזמנם של תוס' נתנו בעד [קווינט] זהב, י' [קווינט] כסף ועי' עוד תוס' כתובות [דצ"ט א' ד"ה נתן]. ולדברינו מתורץ, דזה הכל לפי רבוי הנמצא [בבערגוווערק] במחפורת. דאם מצאו זהב יותר. נתיקר הכסף. וכשנמצא כסף יותר, יתיקר הזהב. והרי בזמנינו שוב נתיקר הזהב יותר מבזמן התוס', דהרי נותנים בעד י"ז [קווינט בראנדזילבער], שהוא וודאי כסף נקי, א' [דוקאטען] שהוא א' [קווינט] בקירוב. אמנם מה שהניח הסמ"ע בצ"ע אם השתא סגי בפרוטה כזאת לשבועה וקידושין. תמהני מאוד מה מסתפק רבינו בזה, ואיך החליט דינו, הרי פי' חז"ל ברור מללו [קידושין די"ב א'], סבר ר' יוסף למימר פרוטה כל דהו, [פירש רש"י לפי מה שהדורות פוחתין או מוסיפין אותה], ומקשי והתניא א' מח' מאיסר אטלקי. ומחליט הש"ס שם שאינו כן. אלמא דהפרוטה קצוב ועומד בכל עת בשוה. איברא גם על שיעור השיוויי שכ' הסמ"ע הנ"ל והוציא דבריו מרמ"א [י"ד סי' ש"ה] ק"ל. דהרי ידוע שהדינר הוא משקל צ"ו שעורות, ולהמעדני יו"ט הנ"ל הן א' קווינט. וא"כ אם צ"ו שעורות שהוא דינר, יהיה משקלו קווינט, לפ"ז סלע שהוא ד' דינר, יהיה משקלו לאטה א' כסף. ולפי דברי רמ"א וסמ"ע הנ"ל שהסלע שוה ב' [זילבער גראשען] במעות שלנו. ק' היתכן שלאטה א' כסף נקי יהיה נמכר בעד ב' [זילבער גראשען]. וקרוב יותר לומר כדברי חמודות הנ"ל שה' סלעים של פדיון הבן הן קרוב לג' רייכס טהאלער, שכל ר"ט היה בימיו א' לאטה וחצי, וכן שקלתיו בזמנינו, והיה משקלו א' לאטה וחצי בערלינער. נמצא יהיה הסלע י"ח [זילבער גראשען]. ו הדינר ד' [זילבער גראשען] וחצי. וב' מעין שהן שליש דינר יהיה א' [זילבער גראשען] וחצי. והפרוטה שהוא חלק ס"ד מן א' [זילבער גראשען] וחצי, יהיה 9/82 מן [פרייסישען פפעניג], או 9/64 שהוא 1/7 בקירוב מן [פאלנישען גראשען]. ולש"ך [י"ד ש"ה] סלע הוא קרוב לב' ר"ט. והגאון רבינו אליהו ווילנא זצוק"ל כתב [בי"ד ש"ה ובאה"ע סי' ס"ו] שה' סלעים של פדיון הבן הן ה' ר"ט שלנו, וצא וחשוב שיהיה לפ"ז ב' מעין ב' זילבערגראשען וחצי שהן ל' פפעניג. ופרוטה יהיה בכמו חצי פפעניג פרייסיש בקירוב:

ואי"ל בלא זה פטור, דבפקדון אפילו אינו בידו לפני ב"ד שייך גביה הילך, משום דכל היכא דאיתא ברשותא דמרא איתא, והרי כל הילך פטור משדא"ו (כח"מ פ"ז). י"ל דמיירי שנתעפשו הפירות ומודה שחייב דמיהן. ואי"ל עכ"פ מדטעין נתבע איני יודע כמה היה, והרי עכ"פ מודה שמסר לו מידי שאינו חסר משוה פרוטה. ולהוי כטוענו ק' ומודה נ', ועל נ' האחרים אמר איני יודע, דאמרינן מתוך שאינו יכול לשבע משלם [כח"מ ע"ה י"ט]. ואי"ל דהכא שאני מדלא הודה בפירוש פרוטה. ליתא, דהרי בהפקיד גביה כיס מעות ונאבד, והמפקיד אומר ר' היו. והנפקד משיב דינרין היו בו אבל איני יודע כמה, אמרינן מתוך שא"י לשבע משלם, אף שאינו מודה פרוטה בפירוש (כח"מ רצ"ח א'). י"ל התם דנאבד הכיס, ע"כ צריכין אנו לדון רק כפי הודאתו, ואינה פחות מפרוטה, והו"ל שפיר מתוך שאיל"מ. אבל הכא שהן כאן מעופשין, לא נחשב תשובתו הודאה כלל, רק כמראה מקום שנוכל לעמוד עליו כמה הפקיד בידו, דהרי איתנהו להפירות עדיין בעולם, רק שהן מקולקלין (ש"ך ח"מ ע"ב סק"נ):

ולכאורה כולה משנה שאינה צריכא היא דמי לא ידעינן בין במלוה בין בלוה דכופר הכל פטור ומב"מ חייב כמשנה א' בפרקן. ונ"ל דרישא דרישא דלוה כופר הכל קמ"ל דפטור משבועה אע"ג דליכא גביה סברא דאין אדם מעיז פניו בפני בע"ח מדידע שמשקר דהרי המלוה לא קים ליה בגוויה, בשיווי המשכון, [כב"מ ל"ה א'] קמ"ל דאפ"ה כל כופר הכל רחמנא פטריה [ודלא כרש"י ב"ק ק"ז א', ועי' תוספת כתובות י"ח א' ד"ה חזקה ודו"ק]. וסיפא דרישא דלוה מודה במקצת קמ"ל דלא נימא דנהוי לוה כאומר נ' ידענא שאיני חייב לך ואידך נ' מסתפיקנא אם חייבנא לך, דשמא איתא למשכן גבך ואיני חייב לשלם לך עד שתחזר משכוני קמ"ל כר"ן [שבועות דש"י ע"ב] דהך רק עיקול הוא, אבל עכ"פ חייב לשלם. וברישא דסיפא קמ"ל במלוה כופר הכל דפטור, דסד"א מדליכא גביה סברת אינו יכול להעיז בפני בע"ח, דהרי לא עשה לו טובה, ולהכי להוי כפקדון הכופר הכל חייב שבועה [לרש"י ב"ק ק"ז א']. ואפילו לתוס' הנ"ל בכתובות דס"ל דאינו יכול להעיז היינו מדחבירו מכיר שמשקר במזיד, הכא שאני שהלוה יתלה שהמלוה לא קים ליה בגביה ולא בקי באומד, קמ"ל דגם כופר הכל זה פטור משבועה. וסיפא דסיפא קמ"ל במלוה מודה במקצת חייב, אע"ג דאית ליה שפיר מגו דכפר הכל, ויכול להעיז כנ"ל, אפ"ה כל מודה במקצת התורה חייבתו. מיהו באומר המלוה איני יודע כמה היה שוה. ישבע המלוה שבועת המשנה שאינו ברשותו ויכלול בה שמסופק בשויה, ופטור. דהרי הו"ל כאיני יודע אם נתחייבתי כלום. ובמאמינו לוה שנאבד, או שיש למלוה עדים שנאבד, נשבע המלוה רק היסת שמסופק בשווייה ופטור. אמנם באומר המלוה שיודע

שהמשכן היה שוה יותר מהחוב, אבל אינו יודע כמה, הו"ל מלוה מחוייב שבועה, שהרי הודה במקצת ששוה קצת יותר מחובו. ואינו יכול לשבע, מדמסופק כמה היה שוה, ולהכי ישלם כדברי הלוה, רק הלוה יקבל בחרם שהאמת כדבריו [וי"ח]. רק בהודה הלוה שלא ראה המלוה המשכן, מדהיה צרור וחתום, פטור המלוה, דכל שידוע מתחלה שאין הנתבע יודע, לא אמרינן גביה מתוך שאינו יכול לשבע משלם. ומה"ט בעיזי דאכלי חושלא ונתבע מסופק כמה הפסידו [ב"ב דל"ו]. וכ"כ בשור שנגח הפרה, ומזיק מסופק כמה הפסיד [ב"ק מ"ו א'], בכולן מדידוע שהנתבע מסופק לא הו"ל מתוך שאינו יכול לישבע משלם [כך מסיק הש"ך בסי' ע"ב סקנ"ח]. ובתבעו זה את זה, דהמלוה אומר שהמשכון שוה פחות מחובו, ולוה אומר ששוה יותר, המלוה נשבע ב' שבועותיו כלעיל, והלוה נשבע היסת שהוא כדבריו ופטורים. ובמאמינו לוה למלוה שנאבד, אז גם המלוה ישבע תחלה רק היסת שהיה שוה פחות מחובו. ואי"ל הרי לפי מ"ש לעיל סי' נ"ה כל שנשבע הלוה, צריך מלוה שישבע תחילה שאינו ברשותו, אפילו מאמינו שנאבד, י"ל הכא ליכא למיחש שיוציא המלוה המשכן, דאם היה בידו היה מוציאו לאלתר כדי להנצל מהיסת:

אמרינן בש"ס (ב"מ דל"ד ב') א"ר הונא משביעין לכל שומר שירצה לשלם, שבועה שאינה ברשותו. ומקשינן מהך מתני' דתני בה ד' בבי. ב' בבי קמאי, בלוה, בהיה הלוה כופר הכל. פטור משבועה, ובמודה במקצת חייב. והדר תני ב' בבי במלוה, בכפר הכל פטור. ובמב"מ חייב. ומסיים מי נשבע מי שהפקדון אצלו, שמא ישבע זה ויוציא הלה הפקדון. אהייא, אי לימא אסיפא, תיפוק ליה דשבועה גבי מלוה היא, דמב"מ. אלא אסיפא דרישא, דלוה מב"מ ואמרי רבנן דלשתבע מלוה, דשמא וכו'. ואקשינן אי נימא כדרב הונא דנשבע נפקד שאינה ברשותו, היכא אפשר אח"כ שיוציא הפקדון. עכ"ל הש"ס, וק"ל לרב"י (ח"מ ע"ב ג') דכשהפקיד המלוה המשכן אצל הלוה שישמור חנם, חייב המלוה עליו כש"ש כשנגנב או נאבד אצל הלוה. (ודלא כב"ח שם דחולק), א"כ מה מקשי הש"ס לרב הונא, אדרבה ממתני' מוכח כרב הונא, דמדקאמר בסיפא דרישא דהיכא דלוה מב"מ שישבע לוה, ולא חיישינן כבסיפא שמא יוציא הלה הפקדון, ש"מ משום דאי אפשר שיוציאנו, שהרי המלוה ישבע שאיני ברשותו, וכרב הונא. והא דקאמר בסיפא מי נשבע מי שהפקדון אצלו, אסיפא דסיפא קאי, כפשטותא דהמשך המשנה, וה"ק, דכשהמלוה מב"מ, מי נשבע. מי שהפקדון אצלו. ר"ל דהא דיש חיוב השבועה על המלוה, דוקא כשהמשכון הוא אצלו, אז נשבע הוא. אבל כשחזר והפקידו אצל הלוה, כיון דלוה א"צ לשבע שאינו ברשותו, דהרי גביה ליכא למיחש שמא עיניו נתן בה, לפיכך

לא ישבע מלוה כמה היה שוה, דשמא אחר שישבע מלוה יוציא לוה הפקדון. וכן מסתבר לישנא דמתני', דקאמר מי שהפקדון אצלו וכו', ויוצא הלה הפקדון. והרי אנן ממשכן איירינן. ותו מי תני שם מלוה או לוה, שיהיה צריך שיאמר מי שהפקדון וכו'. אע"כ כדברינו דקאי אתרווייהו. ואמרו לי שכבר נתקשה בזה הגאון בעל ב"ש האחרון. ולא ראיתיו. אמנם לכאורה היה נ"ל ממ"ד בש"ס בתר הכי, רישא דסיפא דהיינו מלוה כופר הכל ק' לרב הונא, דלמה פטור, לשתבע ע"י גלגול כמה היה שוה, מדמשתבע בל"ז שאינו ברשותו. ומתרץ במאמינו שאינו ברשותו. ומקשי תו, ונהמני' נמי כמה שוה. ומתרץ לא קים ליה בגווה. ונהמני' מלוה ללוה דקים ליה בגווה. ומתרץ מלוה מקיים בלוה וסלף בוגדים ישדם, ולוה במלוה ותומת ישרים תנחם. עכ"ל הש"ס. א"כ אי נימא דסיפא מיירי בהפקיד מלוה המשכן ללוה, א"כ כולה מתני' ורישא דרישא נמי מיירי בהכי. וא"כ הדרא תו קו' הש"ס לדוכתא, למה ברישא בלוה כופר הכל, בכל גוונא פטור הלוה משבועה כמה היה שוה, הרי איכא בשחזר המלוה והפקידו אצל הלוה, דמחוייב לוה שבועה שאינו ברשותו דשמא עיניו נתן בה כדי לכפור הכל, וא"כ לשתבע נמי ע"י גלגול כמה היה שוה. דליכא למימר שמאמינו מלוה ללוה שאינו ברשותו, דא"כ יאמינו ג"כ כמה שוה. ואי"ל כתירץ הש"ס דלא קים ליה בגווה. דהרי לוה קים ליה בשוויה של משכן, אע"כ רישא איירי בלא החזיר המשכון, א"כ ע"כ כולה מתני' וסיפא דסיפא נמי מיירי בהכי, דמאן פליג לן רישא מסיפא. ומקשה שפיר ממ"נ לרב הונא. אבל ק' דה"ת לאביי ורב אשי התם דמוקי לכולה מתני' ביש לחוש בדאיתא למשכן, אלא לרבא ורב יוסף, דס"ל דכולה מתני' מיירי שיש עדים שנשרף או נגנב המשכן, א"כ לא נצטריך כלל לבוא לכל הסברות שתהא במאמינו, כמ"ש תוס' שם, דהרי בכה"ג ליכא גלגול כלל, מדיש עדים אעיקר שבועה שנשרף ושאינו ברשותו, א"כ הדרא קושיתן לדוכתא. דלמא לעולם הך מי נשבע וכו' קאי אסיפא ולאשמעינן הדין היכא דהדרה מלוה ללוה המשכון, ולא נצטרך נמי לומר שיש עדים שנגנבה. ואת"ל עכ"פ מדק' רישא דסיפא לרב הונא, נצטרך לבוא לכל התירוצים שאמרנו. ליתא דוכי בל"ז לא מצינן לאוקמי לרישא שיש עדים שנגנבה, רק דמרווחינן טפי דלוקמה מי נשבע אסיפא דסיפא דסמיך לה, וניחא נמי לישנא דפקדון דבהדרה מלוה למשכן ללוה מיירי, ומנ"ל לש"ס להקשות דאם איתא לדרב הונא דמשתבע מלוה שאב"ר היכא מפיק לה. ליתא די"ל באמת מה"ט ישבע ליה ברישא, מדכבר נשבע מלוה שאב"ר. ואי נמי נאמר דרישא נמי בהחזירו מלוה ללוה, א"כ וודאי מצי לוה לאשתבועי כמה היה שוה. ותו דגם לאביי ורב אשי לא ניחא, דליכא למימר דמדסיפא בהחזירה, רישא דרישא נמי בהחזירה, דא"כ כולה מתני' מיירי

בהחזיר מלוה ללוה המשכון. א"כ ע"כ פטור דרישא דסיפא אלוה קאי, דליכא למימר דקאי אמלוה, דהרי אפילו במלוה מב"מ אם החזירו אינו נשבע, כבסיפא דסיפא. אע"כ אלוה קאי, ואתמהה, וכי משום דמלוה כופר הכל, יפטור לוה משבועה כמה שוה ע"י גלגול. ותו מה פטור שייך גבי לוה, הרי הוא תובע ממלוה. אע"כ דלאו כולה מתני' בחדא מחתא מחתינן, רק סיפא דסיפא מיירי בהחזירה. וק' שפיר קושיתינו הנ"ל דנוקמא הכי ולא נצטרך לדחוקי נפשן. אמנם נ"ל דהנה אאמ"ו ע"ר רבינו הגאון זצוק"ל הקשה, למה ש"ש שנשבע שנאנס גובה שכרו (כב"מ דנ"ח וש"ך ש"ג), דלמא האמינתו תורה בשדא"ו רק לפטור ולא לגבות. ואת"ל משום דחיוב שכרו וודאי, וספק שמא לא נאנס, להכי אין ספק מוציא מידי וודאי. עכ"פ לב"י וש"ך הנ"ל, בחזר ש"ש והפקיד לבעלים, ישבעו בעלים ויטלו מהשומר שכר מנ"ל שנאמנים בעלים בשבועה ליטול, והרי קרא כ' ולקח בעליו ולא ישלם. ולפע"ד בו"ת נראה לתרץ קושית ע"ר זצוק"ל. ממה שהקשה הר"ן בשם הרמב"ן (בשבועות דש"י ע"ב) בסיפא דרישא דלוה מב"מ דמי הלואה שיתר על המשכון, אמאי ישבע לוה שדא"ו, הרי אי איתא למשכון ביד המלוה, וודאי א"צ לפרוע עד שיוציא המלוה המשכון, א"כ להוי לוה כטוען נ' וודאי לית לך. ואידך נ' לא ידענא אי אית לך, דדלמא משכוני גבך הוא, ואיני חייב לך כלום, והרי בכה"ג וודאי פטור משדא"ו. ותירץ כיון דמודה בעיקר החוב, דהרי אפילו ישנו להמשכון ביד המלוה, עכ"פ חייב לוה למלוה גם לדברי לוה, דהרי מב"מ, רק שא"צ לשלם עד שיחזיר המשכון, להכי מחשב שפיר מב"מ. עכ"ל הר"ן. א"כ מתורץ קו' ע"ר זצוק"ל דוודאי כיון שנאבד מחויב ש"ש לשלם לבעלים שהפקידו אצלו, ואע"ג שא"צ לשלם עד שישבע שלא פשע. הא רק עיקול הוא. ומלתא אחריתא ניהו ולא מחשב על ידו נשבע ונוטל. ולפ"ז גם קושיתינו הנ"ל לרב"י מתורצת, דה"ת בלוה מב"מ דהיינו בסיפא דרישא, יפה תירץ הר"ן דאף שהמשכון בידו של מלוה, עכ"פ כיון שלוה מב"מ, חייב לשלם, רק שיוכל לעקל מלשלם הדינר שמודה עד שיחזיר לו משכונו. אבל בסיפא דסיפא שהמלוה מב"מ, אי נימא דמיירי שהחזירה המלוה והפקידו ללוה, א"כ במודה מלוה במקצת, אינו חייב שבועה כלל, דהרי ק' קו' הרמב"ן דהו"ל כנ' וודאי איני חייב לך, דהיינו מה שהוא נגד דמי ההלואה. ומה שהמשכן שוה יותר על ההלואה איני יודע אם אני חייב לך, דשמא המשכן איתא גבך ואיני חייב לך כלום. וליכא לתרוצי כתירוץ הרמב"ן דכיון דמב"מ א"כ וודאי חייב לשלם, ומה שמעקל מלשלם מלתא אחריתא היא. ליתא, דאם המשכון ביד הלוה וודאי פטור המלוה מכלום. ואפילו בשבועת הלוה לא ס"ד שיגבה לוה, דשמא

משכון גביה הוא, ואיך ישבע לגבות. וק' שפיר קו' אאמ"ו ע"ר הגאון זצוק"ל. לפיכך ליכא לאוקמא בהכי:

פרק ז

ועי' מ"ש ב"מ פ"ט מ"יב, ובש"ס מקשינן לרמב"ח דס"ל דבאין עדים שעשה מלאכתו, דמהימן במגו דלא שכרתיך מעולם. ומקשינן א"כ שבועת השומרין היכא משכח"ל, נהימן לומר נאנסו במגו דלא היה דברים מעולם. והקשו תוס' [ד"ה "מתוך" השני] למה לא הקשה קושיתו למאי דאמרי' מגו בכל התורה כולה. ותירצו דכל עיקר קושית הש"ס הוא, דאי נימא מגו ממעיז לאינו מעיז, א"כ בשומר נמי, דאף דכשאומר נאנסו אינו מעיז, וכשיאמר להד"מ יצטרך להעיז. אפ"ה נימא מגו, דהרי ה"נ כשאומר נתתי שכרך, אינו מעיז, דידינוהו ששכח, וכשיטעון להד"מ מעיז. והר"ן [דש"יג ב'] הוסיף בה דברים, דהא דלא מקשה ממ"במ דנהימן במגו דכופר הכל, די"ל התם משו"ה חייבתו תורה שבועה. דמדמ"במ רגלים לדבר דאשתמוטי משתמט, עכ"ל. וק"ל הרי כל עיקר קושית הש"ס הוא לרמב"ח, והרי איהו ס"ל דד' שומרים א"צ שבועה רק בהודה במקצת וכפר במקצת ואחת נאנסה [כב"מ ד"ה א'], א"כ מה מקשי לדידיה, דלמא משו"ה חייב שומר שבועה משום אשתמוטי וכר"ן. ואת"ל עכ"פ שבועה שאינה ברשותי לא שייך גבה אשתמיט. [כרש"י ב"מ ד"ו א']. עכ"פ ק"ל אי נימא דכל דאיכא סברת אשתמוטי לא מהני מגו, א"כ הדרא קו' הר"ן לדוכתא, דכמו במודה במקצת מחייבינן שבועה מחשש אשתמוטי, כ"כ בשכיר במתניתן, אף דאין עדים, ראוי לחייב לבע"הב שבועה מחשש אשתמוטי, דאף דאית ליה מגו, ירא לומר לא היו דברים מעולם שיעיז, דניחא ליה טפי לומר נתתי לך שכרך. שיתלה שכיר בשכח השתא ויזכר לאחר זמנו, ואיכא שפיר ע"י טענתו רגלים לדבר, כמו במודה במקצת, ומדאינו יכול לשבע ישבע שכיר. ואפי' את"ל דדוקא במד"במ מחשב רגלים לדבר טפי משכרתיך ופרעתיך. עכ"פ ק"ל מה משני הש"ס דאפקיד גבי' בשטר. וק"ל אי בשטר, הו"ל הך דמודה בה כפירת שעבוד קרקעות [כב"מ ד"ד ב']. ואף דרמב"ח ס"ל דוקא בכפירת קרקעות פטור משבועה, ולא בכפירת שיעבוד קרקעות [ככתובות דפ"ז ב']. עכ"פ באינו יכול לכפור, ודאי פטור ליה מטעם הילך, והכא מדאיכא שטר אינו יכול לכפור. ואת"ל מדמצי לומר נאנסו אשניהן, משו"ה לא מחשב הילך, דהרי שפיר יכול לכפור הכל בכה"ג. ליתא. דא' כ אית ליה נמי מגו אף כשהפקיד בשטר, דעל אותן שנים שנכתבו בשטר היה טוען שנאנסו, ואאידך שבלא שטר יכפור, והרי לרמב"ח לא מחייב שומר שבועה עד דאיכא הודאה. ואת"ל

דהך מגו של השומר, מדיש שטר ואינו יכול להעיז ויש רגלים לדבר הוה ליה כמודה במקצת דלא אמרינן גביה מגו דכפר הכל דאינו יכול להעיז, ואשתמוטי קמשתמיט. וה"נ אי טען נאנס' אתרווייהו ואידך כפר, הו"ל ככופר הכל. עכ"פ ק"ל, כיון דודאי הך דכפירה אינה מוזכרת בשטר, דאל"כ האיך מצי כפר ליה. וא"כ ליהמן עכ"פ במגו דהוה טעין אהך דכפירה נמי נאנסה. ואת"ל דמיירי דקיימי הך דכפירה קמן [כתוס' ב"ק דק"ז א']. תמוה מאד דבריהן. דהרי בב"מ [צ"ח א'] אמרינן בפירוש לרמב"ח ג' פרות מסרתי לך, ומתו כולן בעידן שאילה. ותו ק"ל אמאי שהקשו עוד שם, דאף דקיימי כפירה קמן ליהמן במגו דהוה מודה להך דכפירה, והוה כפר לאידך דטען פשעתי. וא"כ הו"ל הילך והוה פטור. ותירצו דהילך הו"ל ככופר הכל, ומודה במקצת במגו דכופר הכל לא אמרי' עכ"ל. וק' הרי וודאי הא דמודה מקצת אינו נאמן במגו דכופר הכל, ה"ט מדרגלים לדבר דאשתמוטי קמשתמט, וכלעיל. והכא בהילך מאי אשתמוטי איכא טפי במודה בהך דליתא קמן, מאילו מודה הך דליתא קמן. אע"כ דכוונתם דמשו"ה אין מודה במקצת נאמן במגו דכופר הכל, מדאינו יכול להעיז, והכא נמי אם יודה הך דאיתא קמן, שפיר יהיה העזה לכפור כל השאר שאין המשאיל רואה. וכן כתבו בפירוש שם. ואפ"ה לא הועילו רבע"תוס', דעכ"פ קשה לרמב"ח לשטתיה הדרא קו' לדוכתא, דהרי איהו ס"ל הכא מגו דהעז' לאפטורי משבועה כל דלא שייך אשתמוטי. וצ"ע:

וק"ל ל"ל לר"י הודאה, הרי מדאין העדים יודעים כמה הוציא. לפחות היה כלי א', וא"כ להוי כתובעו ק', וכופר הכל, ועדים מעידים שחייב נ', דחייב ש"דא (כב"מ ד"ג א']. ואת"ל ר"י לא ס"ל הך ק"ו דב"מ וס"ל דעדים אין מחייבין שבועה, מדאיכא למפרך מה לעדים שכן ישנן בהזמה [כלשם ד"ד א']: עכ"פ קשה דת"ק דידן על כרחך דס"ל כר' חייא התם, דעדים מחייבין שבועה, והכא מדאינו יכול לשבע מדחטף והו"ל גזלן, משלם. דאי נימא רק בנגזל ס"ל לרבנן הכי, א"כ יהיה התם דינא דר' חייא דעדים מחייבין שבועה, דלא כמאן. וא"כ בשלמא אי כל עיקר שבועה בנגזל הכא, הוא מתקנת חכמים, שפיר צריך לאשמעי' הך בבא. אלא לפי מה שהוכחנו שיש כאן שבועה דאו', רק שחכמים תקנוה שישבענה תובע, משום דהנתבע גזלן. א"כ ל"צ לאשמועינן הך בבא כלל, הרי כ"ש הוא מחשוד על השבועה בסיפא דנשבע שכנגדו אף שאינו חשוד בממון זה, מכ"ש הכא שהנתבע חשוד באותו ממון, מכ"ש שכנגדו נשבע ונוטל. ואי"ל דבבא דנגזל מיירי בשהחזיר הגזלן אותן הכלי' שראו העדים שהוציא [כתוספות שבועות מ"ו א' ד"ה בטענו], ובכה"ג כל עיקר השבועה היא מצד התקנה. לכאורה זה דוחק. דהרי מתני' סתמא קתני וגם הפוסקים סתמו ולא הזכירו דבר מזה, ואת"ל כיון דשבועת העדים רק

מק"ו מהודאת פיו שמעינן לה. א"כ לא עדיף מנה. והרי באמר הוא דברי העדים שהוציא ואינו יודע מה הוציא, ואידך תובע כלי זו וזו הוצאת, הרי בכה"נ מדטענו כלים ידועים הו"ל כטוענו חיטין, ואידך שמשיב אינו יודע אם אלו או אחרים, ה"ל כמשיב איני יודע אם חטין או שעורין, ובכה"ג פסקינן דפטור לגמרי [כח"מ פ"ח י"ז]. ואפ"ה תקנו הכא בגזלן דחייב. ליתא, דחדא הרי גם בחיטין ושעורין בכה"ג פסק הש"ך [ח"מ פ"ח י"ב]. דבאמרו עדים שאינן יודעין מה לקח, אם חטין או שעורין, חייב שבועה. ותו דאפי' לגבי נתבע גופיה נ"ל דדוקא באומר בפירוש איני יודע אם חיטין או שעורי' לקחתי, דבכה"ג נמי שייך טעמא דמשטה או מחילה. אבל באמר יודע אני שנטלתי, אבל איני יודע מה נטלתי, וודאי בכה"ג לא שייך לא מחילה ולא משטה [ועי' ח"מ צ' ס"י]. רק נ"ל די"ל דלעולם בבא דנגזל מיירי במחוייב שבועה ע"י העדים. ואפ"ה אצטריך לאשמיעינן, דקמ"ל דאף שלא ראו שגזל, והוא טוען אף שנכנסתי למשכנו חזרתי בי, וכלים שהוצאתי שלי היו, אפ"ה מצד התקנה ישבע נגזל ונוטל [כסמ"ע צ' סק"ג]. ובסיפא בחשוד קמ"ל אף שאינו חשוד לאותו ממון, אפ"ה שכנגדו נשבע ונוטל:

והנה בח"מ סי' צ"ב פליגי, דלרב"י קיי"ל כרי"ף, דבשניהן חשודין מתוך שאיל"מ. ולרמ"א קיי"ל כרא"ש ומרדכי דיחלוקו. וק"ל לרמ"א, הרי הנתבע חייב ש"דא, ושכנגדו חייב רק היסת, ובכל דוכתא חמיר ש"דאו טפי מהיסת לענין נחתינן לנכסיה, ולענין משאיל"מ, ולשאר עניינים. וא"כ למה הכא יחלוקו בשוה המחוייב ש"דאו עם המחוייב רק היסת. ונ"ל מדאמרי' בש"ס [דמ"ז א], דבהא דאמרי' במתניתן חזרה שבועה למקומה, פליגי, דרבותינו שבבבל אמרו חזרה שבועה לסיני ופטור, ורבותינו שבא"י ס"ל חזרה שבועה למחוייב לה. ומשאיל"מ. ואמרי' תו דרבותינו שבבבל רב ושמואל, דתנן, וכן היתומים מהיתומים לא יפרעו רק בשבועה. ואמרו רב ושמואל דמתני' מיירי דוקא במת מלוה ואח"כ לוה, אבל במת לוה ואח"כ מלוה. כבר נתחייב מלוה שבועה לגבי לוה, ומדאין יכולין יורשי מלוה לשבע השבועה עצמה שהיה חייב אביהן, פטירי יורשי לוה מלשלם, א"כ ה"נ בב' חשודין מדא"י התובע לשבע פטור. ולכאורה קשה דאדרבה, דכמו דבמת לוה תחלה. בעל השבועה דהיינו המלוה, שאינו יכול לשבע, מפסיד, ה"נ בב' חשודין, שהנתבע שהוא בעל עיקר השבועה, מתוך שאי"ל יפסיד וישלם. ואי"ל דהוכחת הש"ס, דכמו דהתם המחוייב שבועה דרבנן שאינו יכול לשבע מפסיד, ה"נ בב' חשודין אף שאין מחוייב התובע רק שבועה דרבנן, כשאינו יכול לשבע מפסיד. ליתא, דלמא שאני הכא בב' חשודין, דכל עיקר שבועת התובע, רק מדאינו יכול נתבע לשבע, ודלמא בכה"ג גם רב ושמואל מודו דאף דגם תובע א"י לשבע, ישלם הנתבע. ואת"ל הרי בל"ז קשה מנ"ל

לרב ושמואל דמשנה וכן היתומים במת מלוה תחלה דוקא מיירי, הרי מתני' סתמא קתני, דמשמע אפי' מת לוה תחלה, אפ"ה יורשי מלוה נוטלין מיהת בשבועת היורשין, אף שאין יכולין לשבע שבועת אביהן. וא"כ תידק מנה לפי סברת הש"ס דכמו דהתם מתוך שאיל"מ, כ"כ בב' חשודים נמי נימא משאיל"מ. אע"כ דאין כוונת הש"ס למילף דינא דב' חשודים שיהיה שוה לדין מת לוה תחלה. דהרי יש לחלק כדאמרן, רק איפכא יליף, דינא דמת לוה תחלה מדין דב' חשודין. וה"ק, בשלמא אי ס"ל לרב ושמואל בב' חשודים דמתוך שאין התובע יכול לשבע מפסיד, איכא שפיר למימר דמנה ילפי רב ושמואל בק"ו דין דמת לוה תחלה, דמה בב' חשודים, דנתחייב גם הנתבע שבועה דאו', וכל עיקר שבועת התובע הוא רק מדלא היה יכול הנתבע לשבע, אפ"ה מדאין יכול תובע לשבע מפסיד. מכ"ש במת לוה תחלה, דשבועה רק אתובע רמי, מכ"ש שראוי לומר שכשלא יכיל תובע לשבע יפסיד, אלא אי אמרת דבב' חשודים ישלם הנתבע, הרי איכא ק"ו איפכא, מה התם בב' חשודין דטוען הנתבע ברי, וגם ליכא גביה חיוב ממון כלל רק חיוב שבועה, אפ"ה מי שנתחייב עיקר השבועה מפסיד, מכ"ש במת לוה תחילה דלא טען נתבע ברי, וגם איכא גביה חיוב ממון, רק שצריך תובע לישבע לטלו, מכ"ש דכשאי"ל ישלם הנתבע. ואת"ל בב' חשודי' מגרע גרע, דאף דטעין נתבע ברי, עכ"פ כל עיקר שבועת תובע רק מכח נתבע שאינו יכול לשבע בא. עכ"פ מנ"ל לרב ושמואל לאוקמא סתמא דמתני במת מלוה תחלה דוקא. אע"כ דה"ט, משום דס"ל בב' חשודין דחזרה שבועה לסיני ופטור, וא"כ ילפי שפיר מנה איך הוא הדין במת לוה תחלה בק"ו וכדאמרן. וא"כ על כרחך דמתני' ביתומים במת מלוה תחלה מיירי. עכ"פ קשה כיון דלפי דברינו רב ושמואל לא ילפי הך דינא דב' חשודים מבבא דיתומים במתני', רק טעמא דנפשייהו קאמרי, א"כ מנא להו בב' חשודין דבאינן יכולין שניהן לשבע דמפסיד התובע הרי מדעיקר שבועה אנתבע רמי, טפי מסתבר שיפסיד הוא וכרבותינו שבא"י דס"ל משאי"ל. ונ"ל מדיש להסתפק בהא דאמרי' דבחשוד שכנגדו נשבע ונוטל, הר"ז תקנת חכמים, אבל האיך היה הדין מדאו', אי דפטור החשוד לגמרי או משאיל"מ. ונראה דתליא זה בב' תרוצי תוס' [ב"מ ד"ה א'], שהקשו מ"ש גבי חשוד דאמרי' שכנגדו נשבע ונוטל, ומ"ש גבי נ' ידענא ונ' לא ידענא דאמרי' משאיל"מ. ותרצו ב' תרוצים, או דאי בחשוד נימא משאיל"מ, לא שבקת חיי' לחשוד, דכל עולם יביאוהו לידי שבועה. משא"כ בטוען איני יודע. אי נמי, בשלמא בטוען א"י. יאמר לו אידך שבועה דאו' אית לי גבך, או השבע או שלם. אבל בחשוד הרי הוא ברצון ישבע אם נניחנו, לכך א"צ עכ"פ לשלם עד שישבע כנגדו. ולפ"ז ספיקתינו הנ"ל תלי' בב' תרוצי תוס' אלו. דהרי בדבר זה אין שום

ספק, דבנ' לא ידענא, וודאי מדאו' מתוך שאיל"מ וכש"ס הכא, מקרא שבועת ה' תהיה בין שניהן. ורק בחשוד יש לן להסתפק האיך דינו מדאו'. וא"כ אי נימא כתירוץ קמא של תוס' דמשום כדי חייו תקנו בחשוד שישבע כנגדו. א"כ לולא הך טעמא. דהיינו מדאו', יהיה דין חשוד שוה לדין נ' לא ידענא, דבתרווייהו אמרי' מדאו' משאיל"מ. משא"כ לתי' ב' של תוס' דחשוד שאני דטוען ברי. א"כ י"ל מה"ט נמי רק בנ' ידענא ונ' לא ידענא מדטוען שמא. חייב מדאו' לשלם, אבל חשוד דטוען ברי, והוא רוצה לשבע, רק אנן לא שבקינן ליה, מהיכא תיתא ניפק מני' ממונא מדאורייתא. הרי גם לא מצינו שקנסתו תורה. אלא וודאי מדרוצה לשבע, מדאו' פטור, רק רבנן קנסוה שישבע כנגדו ויטול. א"כ י"ל דרב ושמואל ורבי אבא בהנך ב' תרוצי תוס' פליגי, דלר' אבא כל חשוד מדאו' חייב לשלם. רק משום כדי חייו תקנו חכמים שלא יטול הלה רק בשבועה. אבל בב' חשודים דליכא למיחש משום כדי חייו, דאטו כ"ע חשודים, ותו דמעצמו גם בלי תקנתינו החשוד נזהר מחשוד שכנגדו שלא יכפר לו הכל, וא"כ ליכא למיחש גבי חשוד הנתבע משום כד"ח, להכי נוטל שכנגדו בלי שבועה. אבל רב ושמואל ס"ל כאידך תי' תוס' דכל חשוד מדאו' פטור לגמרי, ורק רבנן קנסוהו. ולהכי ה"מ באין שכנגדו חשוד. אבל בשגם כנגדו חשוד, מסתבר יותר לקנוס למוציא מדנקנס למחזיק. להכי קאמרו דחזרו שבועה לסיני ופטור. וא"כ י"ל נמי דרמ"א והפוסקים הנ"ל דס"ל בב' חשודים יחלוקו, ה"ט משום דמסופקים בהנך ב' תרוצי תוס' הנ"ל, ולהכי שפיר קאמרי יחלוקו]:

ואי"להק מי הם האלו ואלו הללו, הרי רק בצד א' יש הפועלים והבן, ובצד הב' אינו רק חנווני יחידי. ותו האיך קאמר אלו ואלו, הרי רק צד א' אפשר שישבע לשוא. ואת"ל דאלו ואלו קאי אב' מיני משפטים שנזכרו במשנה לעיל, דהיינו משפט הראשון של הבן והחנווני, ומשפט הב' של הפועלים והחנוני, בכל משפט ומשפט יש א' מהן שוודאי משקר, ויצא שבועת שוא מביניהן ושניהן נענשים עליה [כשבועות דמ"ז ב'] להכי שכיר נקט אלו ואלו. ליתא דהרי אוקימנא לעיל דנקט תנא בן לאשמעינן דאע"ג שאין האב משביע הבן אפ"ה צריך חנווני לשבע להאב. א"כ בכה"ג לא ישבע החנווני לשקר וודאי. ולהכי נ"ל דלעולם אלו ואלו אב' מיני משפטים הנ"ל קאי, וה"ק בן ננס לרבנן, מה טעמייכו דאמריתו שיטלו אלו בשבועה, הרי לא דמו כלל דאינך דתנינן לעיל שנוטלים בשבועה, דכולהו משום דרגלים לדבר, אבל הנך מה רגלים לדבר כדבריהם. על כרחך משום דבפועלים מדהו"ל כאיני יודע אם פרעתיך, ובחנווני אע"ג דדמי לאיני יודע אם הלוותני, עכ"פ מדנתן ברשותו, מצי א"ל אנת הוא דקלקלת דלא אמרת בסהדי הב לי', כדאמרי' כה"ג [בב"מ ד"ג א']. א"כ מה"ט ראוי שיטלו כל א' בלא שבועה כלל, ואע"ג

שכל אחד מכחיש חבירו, לא מחשב כעד א', דהרי כל א' נוגע בעדות הוא. וכיון דכל א' ראוי שיטול בלא שבועה, הו"ל שבועת שוא לגבי חנווני ופועלים דהיינו לבטלה, כנשבע על אבן שהוא אבן, דהרי גם בלי השבועה צריך לפרוע לכל אחד:

והנה בסוגיא דשכיר [שבועות דמ"ה ב] אמרי', לא שנו דשכיר בזמנו נשבע ונוטל, אלא ששכרו בעדים, אבל בשכרו שלא בעדים מתוך שיכול לומר לא שכרתיך, מהימן נמי לומר שכרתיך ונתתי לך שכרך. והקשו תוס' היכא מהימן במגו, הרי כל טענה דחשבינן לה כספק לא מהימן במגו. דאמרי' דאינו רוצה לשקר. ותרצו דזהו רק באמרי' דטעה וחושב שכדבריו כן הוא, כמת בעלי במלחמה, דאמרי' שהיא חושבת שבאמת מת במלחמה, ולהכי לא מהימנה במגו שאמרה דמת על מטתו. אבל הכא לא חשבינן לבע"הב ששכח לגמרי וסובר שבאמת פרע, אלא חשבינן ליה כמסתפק, ואפ"ה הוא טוען שפרע באמת, ומדמחזקינן ליה לטוען שקר להכי שפיר אית ליה מגו [כך כוונת תוס']. אמנם בסוגיא דפוגמת [כתובות דפ"ז ב'] אמרי' דלהכי פוגמת כתובתה תשבע, דפרע דייק, דמפרע לא דייק, ורמי רבנן שבועה עלה כי היכא דתידק. הקשו שם, הרי בשכיר נמי מחזקינן לבע"הב ששכח, ואפ"ה כשאין עדים ששכרו מהימן במגו, א"כ ה"נ פוגמת להמנינה במגו דלא פגמה. והניחו בקושיא. ונ"ל דלהכי לא תרצו דבפוגמת שאני, דמחזקינן לה דשכחה לגמרי, וסברה שטוענת אמת. ובכה"ג דמי לגמרי למת בעלי במלחמה דלא מהני לה מגו, וכמ"ש תוס' בשבועות הנ"ל. ליתא, דא"כ היכא רמינן שבועה עלה, הרי מדסברה שהאמת כדבריה, תשבע לשקר. אולם נ"ל לתרץ קושיתם, דבל"ז ק"ל, מאי שנא פוגמת דאמרי' דרמינן שבועה עלה כי היכא דתידוק, א"כ בשכיר נמי דמחזקינן ליה לבעה"ב ששכח, נרמי שבועה עליה ויידוק. ואי"ל דבשכיר שאני, משום כדי חייו, דאע"ג דבש"ס מקשי ומשום כד"ח דשכיר מפסדינן ליה לבעה"ב, היינו לפי הס"ד שאין שום חיוב על הב"ב. אבל למסקנא דקאמר דמסתבר שלא יפטור בעה"ב מכל וכל, דהרי טרוד בפועליו, א"כ מה"ט שפיר אפשר לומר דמשום כדי חייב דשכיר מהפכינן השבועה עליו. ליתא דא"כ מה מקשי הש"ס, אי הכי אפי' קצץ נמי וכו'. ומה קושיא, הרי בקציצה ליכא חשש כדי חייו [עי' ר"ן שם]. ונ"ל דעק"ל דהתם בפוגמת אמרי' דפרע דייק. והרי הכא בשכיר הבעה"ב הוא הפורע, ואפ"ה מחזקינן ליה ללא דייק. אע"כ צ"ל דהא דאמרי' בפוגמת דרמינן שבועה עלה כי היכא דתידק, אין הכוונה דמכח השבועה תידק השתא בשעת שבועה, אלא שע"י שתדע בתחלה שצריכה לשבע בסוף כשיהיה לה הכחשה עמו, תדייק מתחלה שפיר בשעת פרעון. וא"כ ה"ת התם, אבל גבי שכיר, אע"ג דיידוק בעה"ב שפיר בשעת פרעון, דהרי דפרע דייק, עכ"פ אח"כ

טרדת פועלים ישכיחנו ולא מהני דייקי שלו שבשעת פרעון. ואע"ג שלפי דברי תוס' הנ"ל מסתפק בפרעון, ואיך ירצה לישבע כשהוא מסופק. י"ל דעכ"פ דעתו נוטה טפי שהאמת כדבריו ושנשבע באמת ולא יפרוש משום השבועה. א"כ גם קושית רבעתוס' בפוגמת מתורצת שפיר, דכיון דזכינו לדין דהאי דרמינן שבועה עלה כי היכא דתידוק, אינו ר"ל כי היכא דתידק בשעת שבועה רק בשעת פרעון, א"כ ה"ת אי נימא דלבסוף לא תטול רק בשבועה, מה"ט תדייק בשעת פרעון, מדיודעת שצריכה לישבע בסוף. אלא אי נימא כקו' התוס', שתהיה בסוף נאמנת במגו לאפטורי משבועה, הדרא חששתינו לדוכתא דעי"ז לא תדייק בתחלה ודו"ק:

ובש"ס מציין אדקאמר ברישא ואלו נשבעין שלא בטענה, ומקשה אטו בשופטני עסקינן. נ"ל דר"ל דסד"א דשלא בטענה דקאמר, היינו שלא טענו חבירו כלל. ואע"ג דקאמר בסיפא מה אתה טוענני, סד"א דר"ל שהנתבע מתחיל לומר להתובע מה יש לך לטעון עלי, וזה מעשה שטות הוא שיאמר לו כן. ומשני דהא דקאמר ברישא שלא בטענה, ר"ל שלא בטענת ברי, רק שהתובע התחיל לומר להנתבע שחושדו. והא דמסיים תנא מה אתה טוענני ר"ל רבותא קמ"ל, דאע"ג שלא התחיל התובע לתבעו, רק שהנתבע הרגיש שחושדו והתחיל הוא לומר לו מה אתה טוענני. או ר"ל דהרבותא הוא אע"ג שלא השיב לו התובע אח"כ בפירוש שחושדו, רק א"ל השבע לי. אפ"ה צריך לשבע. וכ"ש באמר לו בפירוש שחושדו דמשבעינן ליה אנן. ואי נימא דלא כרט"ז [ל"ג ס"א], אלא אפי' אם אין רגליים לדבר מצד דבר אחר לחשדו, אפ"ה משביעו, דסגי ברגלים לדבר מדהוא שותפו או אריסו וכדומה [ועי' סי' ע"ה סי"ז]. א"כ י"ל דמתני' מיירי בא"ל תחילה שחושדו, ולא הוזכר במשנה. רק דה"ק מה אתה טוענני, ר"ל הרי אין לך רגלים לדבר והוכחה לחשדני והוא משיבו רצוני שתשבע לי, דאע"ג שאין לי הוכחה הריני חושדך. אפ"ה חייב.

ומכאן נ"ל ראיה לרש"י במאי דפליגי רש"י וגאונים, [כמ"ש הר"ן שבועות דש"ד א'], דלגאונים שייך הילך אפי' במלוה. ולרש"י דוקא בפקדון ולא במלוה. ונ"ל דפלוגתייהו, דלרש"י להכי במלוה לא שייך הילך, דממ"נ אי נתן למלוה המקצת קודם שאמר אין לך בידי רק נ', כ"ע מודים דכופר הכל הוא, ואפי' לרב ששת דס"ל הילך חייב [כב"מ ד"ד א'] אפ"ה בכה"ג פטור. ואי באמר אחר שתבעו אין לך בידי רק נ' והילך ונתנן לו מיד. זה לכ"ע מודה במקצת גמור הוא, ואפי' לרב נחמן [שם] דס"ל הילך פטור, אפ"ה בכה"ג חייב שבועה, דבשעת הודאה כבר נתחייב לו שבועה, ולהכי אף שאח"כ נתן לו המקצת שהודה, לא נפטר מהשבועה שכבר נתחייב בה. ולהכי לרש"י לא משכח"ל פטורה דהילך. רק אם בשעת ההודאה היה הנשאר עדין ביד הלוה, ואפ"ה יהיה ברשות

המלוה. והיינו בפקדון דוקא. ובהא פליגי ר"נ ור"ש, אי מחשב כופר הכל או לא. אבל להגאונים דס"ל דגם בהלואה שייך הילך, ע"כ דס"ל אף אם אחר שהודה במקצת, נותן בשעת ההודאה, מה שהודה, מחשב לר"נ ככופר הכל. אמנם הר"ן הכא הקשה. אדקאמר תנא שביעית משמטת שבועה, הרי מדנשמט המקצת שהודה, פשיטא דכופר הכל הוא ופטור. ותירץ דלא מיירי תנא הכא בהודה לו אחר שביעית מהלואה שקודם שביעית. רק מיירי שכבר קודם שביעית הודה לו מקצת, ונתחייב שבועה. עכ"ל. א"כ ה"ת לרש"י דאפי' אם קודם שנשבע נתן לו מה שהודה, אפ"ה מדנתחייב כבר שבועה בשעת הודאתו, לא יפטור א"ע אח"כ כשישלם מה שהודה, א"כ שפיר אצטריך לאשמעינן הכא. דאילו בשביעית שנשמטה ונעקרה ההלואה לגמרי מעיקרו, פטור. אלא אי נימא כהגאונים, הדרא קו' לדוכתא, דהרי אפי' אם פרע המקצת שהודה שלא נעקרה ההלואה מעיקרא, אפ"ה פטור משבועה, מכ"ש בהפקעת שביעית שנעקרה ההלואה מעיקרא, מכ"ש דפטור משבועה, ומאי קמ"ל מתני'. ואת"ל הכא בשביעית ה"ט משום דלא נתן מעות ממש שהודה, סד"א דמגרע גרע. או משום דלא נפקע המקצת שהודה תוך כדי דבור מהודאת פיו, רק לאחר זמן כשחל שביעית, להכי לא מחשב ככופר הכל. ליתא דא"כ ק' איפכא לרב ששת דס"ל הילך חייב, מה בשביעית הכא, דלא פרע ממש, וגם הפקעת ההלואה היתה לאחר זמן רב משהודה, אפ"ה פטור משבועה, מכ"ש באומר לו תוך כדי דיבור משהודה הילך, וגם פרע ממש מקצת שהודה, מכ"ש דהול"ל דפטור. אע"כ דפלוגתייהו דר"נ ור"ש הוא רק בפקדון, ובסברא דלעיל פליגי כרש"י, ולהכי שאני שביעית מהילך. אמנם ק"ל הרי רש"י ס"ל [ב"ק דק"ז א] כופר הכל בפקדון חייב שבועה, ואמאי פטר ר"נ בהילך. וא"כ הרי רש"י סתר א"ע. וצ"ע. ונ"ל די"ל דדוקא בכופר הכל ממש בפקדון אמרינן מדיכול להעיז חייב שבועה, משא"כ האומר הילך דחזינן דלא היה יכול להעיז לכפור הכל דהרי אומר ליה על המקצת הילך, להכי על השאר שכפר הכל פטור אע"ג שהוא פקדון. ואעפ"כ לא זכיתי להבין מנ"ל לרש"י דבפקדון אפי' כופר הכל חייב שבועה דאו', והתורה רק כי הוא זה אמרה, דהיינו מודה במקצת דוקא. וצ"ע: